

Laura van Veenhuisen in een ven waar de uitgezette snoeken de exotische zonnebaarsjes moeten opeten. Beeld: Roos Pierson

Exoten bestrijden? De natuur blijkt het prima zelf te kunnen

De bestrijding van exoten werkt onvoldoende of soms zelfs averechts. Soorten komen dan met extra kracht terug. Hoe dat, met behulp van de natuur beter kan, bewijst een project in de bossen van Chaam.

Monica Wesseling 25 augustus 2021, 10:19

Het zomert al aardig, op weg naar 't Zand, een bosgebied bij Chaam. De natuur oogt perfect: een pláátje. In het bos klinken louter vogelgeluiden, zon en bladeren spelen het spel van licht, mieren reppen zich en het hout geurt zoet. Er lijkt niets te wensen. Natuur in optima forma. Wat valt hier nou te klagen?

“Ja hoor, ontegenzeggelijk mooi. Maar verkijk je niet. Niet elk groen wordt gewaardeerd”, zegt Bart Nyssen, lopend op een breed zandpad. Hij is van Bosgroep Zuid-Nederland, een beheerorganisatie van en voor bos- en natuureigenaren. Want de eerste meters van de bosrand zijn bezaaid met heldergroene groeisels: jonge Amerikaanse vogelkers, een exoot. De boosdoener lijkt een forse Amerikaanse vogelkers wat dieper in het bos te zijn, leverancier van zaden. Een bos dat overigens fijn is voor leken die bomen willen oefenen. Meer dan eiken, dennen of berken staan er niet.

Bomen kappen pakt verkeerd uit

En dus die éne grote vogelkers. De oplossing van het probleem ligt dan toch voor de hand: kap de boom en daarmee de zadenbron en verwijder daarna alle jonge groeisels. “Dat is precies wat we in het verleden deden en exact wat uiteindelijk faliekant verkeerd blijkt te zijn”, biecht Nyssen op. In het landschap is vogelkers overal aanwezig. De zaden worden massaal verspreid door vogels en zoogdieren. De kap zorgt ervoor dat er licht genoeg is om deze zaden te laten uitgroeien. Als je niets doet aan de eenzijdige samenstelling van het bos is de vogelkers zo weer terug, legt Nyssen uit. Wat dieper in het bos zijn her en der mooie open plekken; kleine kapvlakten zo te zien. Ook hier een tapijt van opgroeiende zaailingen van, jawel, Amerikaanse vogelkers. Ook dit is, zo vertelt de bosman, een voorbeeld van grote exotenmisverstanden oftewel ad hoc, abrupt en grootschalig ingrijpen (namelijk: kappen van exoten) zonder iets aan de samenstelling van het bos te veranderen. Door het vrijwel ontbreken van inheemse zaden ondervindt de vogelkers weinig concurrentie. Bovendien heeft die minder licht nodig dan de ook aanwezige eiken, dennen en berken.

Bart Nyssen in een bos waar de Amerikaanse vogelkers bestreden wordt. Beeld Roos Pierson

De huidige manier van exotenbestrijding voldoet dus niet, constateert Nyssen. Dat geldt ook voor de bestrijding van bijvoorbeeld watercrassula, zonnebaars en Japanse duizendknoop, zo blijkt uit de ervaringen. Het moet dus anders, maar hoe? Om daar antwoord op te krijgen hebben de Bosgroep en de Stichting Bargerveen de krachten gebundeld. Beide zijn met onderzoek naar exotenbestrijding bezig en bleken precies hetzelfde idee te hebben.

De veerkracht van de natuur

Nyssen: “Exoten grijpen hun kans in niet-intacte ecosystemen. Als de natuur niet gezond en compleet is, zoals een monotoon bos op verzuurde grond, een verdroogd of overbemest ven of vergraste, dichtgegroeide duinen, dan is de veerkracht van de natuur ondermijnd. Vergelijk het met ons immuunsysteem. Exotenbestrijding moet dus gericht zijn op herstel van het natuurlijk evenwicht en

functioneren. Voor dit bos betekent het dus niet kappen maar planten. In een compleet bos zijn er voldoende en verschillende boom- en struiksoorten om de vogelkers weerstand te bieden en in toom te houden.”

Om hun basisidee te testen met vier invasieve exoten – Amerikaanse vogelkers, zonnebaars, watercrassula en Japanse duizendknoop – werd het LIFE-project Resilias opgezet. Popelend om een voorbeeld te laten zien van goede bestrijding zet Nyssen de pas erin. We lopen een bos in dat zó in een natuurfilm zou kunnen figureren. Tegen de lucht de kruinen van eik, beuk, esdoorn, linde en den, eronder jonge boompjes van deze soorten, en Spaanse aak, lijsterbes, meidoorn, hulst en sleedoorn. En ja, ook Amerikaanse vogelkers maar slechts een enkele. Nyssen: “Omdat het bos – het ecosysteem – compleet is, liggen er van alle bomen zaden op en in de bodem en is er een gezonde concurrentie om licht en voedsel. Een exoot kan zo dus nooit de overhand krijgen. De natuur zelf voorkomt een probleem.”

Inheemse soorten aanplanten

Klinkt logisch, maar wat als de exoot al de overhand heeft, bijvoorbeeld in bossen die in het verleden als monotone productiebossen zijn aangeplant? “Ja, dan moet je wel kappen, maar vooral ook een scala aan inheemse bomen en struiken aanplanten. Hier was dat niet nodig. Even verderop ligt een mooi particulier bos. Wind en vogels voeren voldoende zaden aan.”

Duidelijk. Op naar de zonnebaars in Gooren en Krochten, een natuurgebied nabij Zundert

Het ven ligt er al even idyllisch bij. Waterlelies bloeien, libellen, zweefvliegen, bijen en vogels sieren de lucht en op de oever bloeien grote ratelaars, wilgenroosjes en heldergele havikskruiden. Puike natuur. Maar ook hier blijkt het mis. Een vrouw in waadpak, Laura van Veenhuisen van Stichting Bargerveen, slaat met kracht een fors net in het water en haalt een flinke hoeveelheid planten en prut omhoog. Ze graait en constateert: geen kikker-, padden- of salamanderlarven. Wel een klein visje. “Zonnebaars”, zegt ze. “Die willen we dus niet. Die vreet alle larven op van amfibieën en libellen.”

Een ingevoerd aquariumvisje

De zonnebaars, weet Van Veenhuisen, is in ons land ingevoerd als aquariumvisje, maar daarna massaal door de aquariumhouders in de natuur gedumpt. Het gevolg: vooral in geïsoleerde vennen met weinig vis explodeerde het aantal, met rampzalige gevolgen. Inheemse vissen zoals snoeken kunnen enorme aantallen zonnebaarsen verstouwen, maar dan moeten die snoeken er wel zijn.”

Een zonnebaarsje in natuurgebied Gooren en Krochten. De vis is een exoot. Beeld Roos Pierson

Tot nu bestond de bestrijding uit het zoveel mogelijk wegvangen van de zonnebaars, soms gecombineerd met het droogzetten van het ven om de laatste zonnebaarsen te doden. Een vergeefse actie: “Zonnebaars overleeft in weinig water en een paar achtergebleven individuen produceren direct weer jongen zodra het water terugkomt. Daarnaast is niet elke poel droog te leggen”, legt Van Veenhuisen uit, terwijl ze schep na schep hoofdschuddend controleert op amfibieën.

Veertig snoeken als remedie

Ook hier komt het dus aan op herstel van het natuurlijk systeem – de vernieuwende methode, oftewel het terugbrengen van snoeken. Om de snoeken wel een kans te geven, en de natuur dus veerkracht, moet er tevoren wel een flink aantal zonnebaarsjes weggevangen worden. Hier is dit inmiddels gebeurd en zijn er in het voorjaar veertig snoeken uitgezet.

Een waadpak is warm, heel warm en bij een temperatuur van 22 graden loopt Van Veenhuisen langzaam maar zeker rood aan. “Nog één schep.” En ja hoor; een jonge snoek. De blijdschap is groot. “De snoeken planten zich dus inmiddels voort. Dan komt het wel goed.”

Op haar blote arm strijkt een overlibel neer. Ook daarmee komt het dan wel goed.